

Марек Павловський: «Факти, про які не знає жоден історик...»

У березні в Києві за підтримки Польського Інституту в Києві та на запрошення Кіноклубу НаУКМА і журналу «Всесвіт» відбувся показ фільму «Утікач» («Uciekinier») польського режисера Марека Павловського (Marek Tomasz Rawlowski). Стрічка розповідає про чотирьох утікачів, одягнутих, ніби вояки СС, які намагалися втекти 20 червня 1942 року з концентраційного табору «Аушвіц-Біркенау» в машині заступника командувача табору.

Кінорежисер Марек Павловський.

Утікач — це одна із моделей соціальної ідентичності, форма існування людини за тоталітарного нацистського часу. Стрічку М. Павловського вже було представлено не лише в Європі, а й також у Північній і Латинській Америці, в Японії та кількох країнах Африки. Вітчизняні українські телеканали, безперечно, мали б звернути увагу на цей фільм, який здобув численні нагороди у світі (13 премій, зокрема й бронзову медаль на Нью-Йоркському фестивалі 2008 року, а також нагороду Московського кінофестивалю «Золотий витязь»). Для українських глядачів, знуджених від російського «мила», таке неігрове кіно було б украй цікавим.

«Утікач» втілює ідею дивовижної жаги життя. Людина, зазнавши тортур нацистського терору, провівши фактично всю свою молодість у паноптикумі, змогла пронести в

собі нереалізований заряд молодості. «Я не знав, коли саме в мене була молодість. Лише коли я втік, коли закінчилась війна, я зрозумів, що моя молодість уже минула», — зазначає головний герой. Людина, яка була «утікачем» від тортур, від нацистського терору і деспотії своїх, польських «рідних Червоних», перетворюється на «утікача» до всієї планети. Сьогодні Казімеж Пеховський — людина світу, яка не боїться свого минулого. Марек Павловський зізнався, що було досить важко втримати головного героя в об'єктиві камери: Казімеж весь час був у русі. Жахи минулого «документують» час без прикрас. Тільки втеча може бути рятівною. Вільний — це той, хто може сміятися і радіти життю. Пропонуємо читачам «Кіно-Театру» інтерв'ю з польським режисером Марекком Павловським.

Кадри з фільму «Утікач». Режисер Марек Павловський. Польща, 2006.

Бесіду вели Ганна Трегуб, Дмитро Дроздовський

– *Пане Мареку, відбулася перша презентація вашого фільму «Утікач» в Україні. Якими є враження від цього показу?*

– Український глядач, як на мене, трохи боїться говорити з режисером. При першій зустрічі не варто питати в аудиторії про те, що вона думає про кінострічку. Глядачі одразу після показу ще перебувають в атмосфері фільму. Їм треба дати час, аби подумати. Я знаю про це, і саме тому перше, що роблю, – починаю розповідати історію появи кінострічки, цікаві моменти, які трапилися під час зйомок. Люди сміливішають, починають активно запитувати і спілкуватися з режисером. Отак було й цього разу я відчував, що зустріч має закінчитися, проте хтось піднімався і продовжував запитувати.

Боявся я, власне, того, що українські глядачі почнуть ставити мені запитання щодо нашого спільного драматичного минулого й історії. Я зауважив, що на показ прийшли кілька осіб старшого віку. Представники старшого покоління зовсім інакше налаштовані стосовно згаданої теми, їм могло не сподобатися те, що я розкажу у своєму фільмі про наші спільні справи.

Проте мої думки були одного штибу, а реальність виявилася іншою. Реальність є такою, що українці тримають дистанцію зі своїм минулим та історією, є дуже відкритими до інформації та інакшого погляду на певні події та факти.

– *Мареку, розкажіть про роботу над фільмом «Утікач». Якою є історія появи цієї стрічки?*

– Це фільм, який постав із моєї співпраці з істориками з Музею Освенцима. І саме від них я довідався про те, що є такий собі Казімеж Пеховський, який усе ще живий, один із членів найвідомішої втечі з концтабору «Аушвіц-Біркенау». Про факт утечі відомо давно, проте не в деталях. Та й більшість польських істориків говорили про те, що четвірка втікачів уже не живе на білому світі. Поява Пеховського в таборі викликала шок серед істориків, так, наче в таборі з'явився привид минулого, бо всі ж думали, що він давно помер. І саме тоді я дістав від знайомих його телефон та вирішив зустрітися з ним, аби переконати, що потрібно розповісти про його

втечу з концентраційного табору, бо це унікальний і важливий історичний факт, просто-таки історична сенсація.

Виявилось, що після того, як Казімеж Пеховський утік із Освенцима, його життя за комуністичного режиму було ще трагічнішим: комуністична влада засудила його на 10 років ув'язнення, які він мусив відсидіти. Дивіться – два роки концтабору, 10 років тюрми, які йому присудили свої ж поляки. Після звільнення з тюрми він починає реалізувати свої мрії. Виявилось, що це одночасно і драма, і хеппіенд. Мене саме цей сюжет зацікавив. Розповідями про такі факти молодому поколінню легше розказати про те, чим насправді був Аушвіц.

– *Ви знані завдяки документальним стрічкам...*

– Я не люблю, коли мене називають документалістом. Скільки себе пам'ятаю, завжди був театральним режисером. Мій тип сприйняття через це є інакшим – мої фільми мають передавати емоції.

Себе називаю радше оповідачем історії. Документаліст чи «фабуляріст» – це непевний поділ. Для мене документальна стрічка має бути побудована як художня, в ній має бути драматургія. Бо, врешті-решт, фільм роблять для глядачів, а не для особистого вжитку. На превеликий жаль, чимало документальних фільмів побудовано на засадах статичності, показують життя таким, яким воно є насправді – щоденно, повільно. У фільмі я хотів би драматизувати показаний епізод, аби він зачепив глядача. Немає потреби показувати глядачам те, що вони вже мають у дійсності.

– *Як склалася доля «Утікача» після виходу у світ?*

– Перший показ відбувся в Музеї в Аушвіці, на який прийшли колишні в'язні концтабору, дирекція музею. Це був специфічний показ, оскільки фільм міг бути підданий гострій критиці. Диво, що фільм від самого початку було добре сприйнято, він сподобався глядачам. Далі почався його похід світом. Між іншим, її було показано на «ІМПУТі» – щорічній зустрічі світових державних і приватних телеканалів. Щороку така зустріч відбувається в іншій країні, і демонструється найкраща телепродукція року. Того разу це відбувалася в Йоганнесбурзі. Саме там

я познайомився з людьми з різних африканських країн – Камеруну, Нігерії. Ми почали розмовляти з ними про Аушвіц, і виявилось, що вони знають, що це таке!

Ми показували цей фільм у США. Мене питали про те, чому я зробив такий «американський фільм», бо ж у стрічці є «happy end». Потім виявилось, що стрічку придбало багато телеканалів у Європі. Також ми показували фільм у Великобританії та Ірландії. Зараз готуємось до показу в Колумбії.

Хочу зазначити, що мені важливо було показати цей фільм в Україні, бо один із головних героїв – українець. Я помітив, як поляки реагують на таких людей. Маємо своїх героїв. Згадати хоча б Іоанна-Павла II. Коли він помер, видавалося, що молодь втратила свого авторитета. А тут з'явився фільм, у якому проста людина, яка ще й нині жива і яку ми довго не помічали, показана справжнім героєм. І польська молодь каже, що то – авторитет. Люди потребують нормального героя з життя, а не пам'ятник. Як на мене, реакція українців мала б бути такою ж. Якби «Утікача» показали на українському телебаченні, згаданим героєм спокійно міг би бути Євген Бендера. Це йому належала ідея втечі, він був лідером групи втікачів. Це простий українець, який у критичній історичній ситуації стає героєм.

– Кілька слів про ваші останні роботи? Що б ви ще хотіли зняти?

– Остання моя робота – фільм «Цирк з поламаним серцем». Він уже отримав нагороди в Чикаго, Відні, Братиславі та Ісмаїні. Це історія вмирання польського цирку. На фестивалі документального кіно, де було багато учасників з різних європейських країн, я з'ясував, що ситуація з циркум практично така сама.

Також цікавою була реакція єгиптян та арабів на цей фільм. Для них це метафора занепаду культури: сьогодні гине цирк, завтра – це може статися з кіно, театром, літературою. В цій стрічці є дуже сильна сцена, коли циркові актори чекають на глядача, а він не приходить. Драма полягає у тому, що культурний продукт не має свого споживача. Культура гине, бо немає кому її спонсорувати. У Польщі можна знайти гроші на фінансування нового фільму, театральну виставу. Але держава не вважає за потрібне фінансувати цирк – це єдина галузь мистецтва, яка лишилася сам на сам із собою.

Як на мене, цей фільм передає емоцію Європи. Циркові актори ідуть маленькими містечкам та селами, і над їхніми фургонами майорять два прапори – польський та Євросоюзу. На цьому тлі показана польська провінція, яка формально належить до європростору, але його там ще не відчутно. Там мешкають люди, які іноді не мають грошей, аби заплатити за вхідний квиток на циркову виставу, і платять яйцями, овочами. Отакий-от Євросоюз...

Далі я хотів би зняти фільм світового рівня, а також

зробити з «Утікача» ігровий фільм.

Щодо документалістики, то є ще польсько-єврейська тема, яка показує Аушвіц та факти, досі не відомі для світу. Виявляється, німці хотіли розв'язати єврейську проблему на початку війни без кровопролиття. Вони просто хотіли позбутися євреїв, виславши їх поза межі Європи. Наприклад, Аушвіц починався як Бюро еміграції євреїв до Палестини. Туди з'їжджалися євреї, навчалися там івриту, далі готувалися до еміграції. Але світ не хотів їх прийняти. Англійці не хотіли, аби євреї верталися до Палестини. І це саме вони заблокували порти Варни та Суліни. Добре відомим є факт про те, що у Нью-Йорку не захотіли прийняти корабель єврейських мігрантів, яким довелося вертатися до Європи. Всі вони закінчили своє життя у газових камерах. У Голокості були винні всі європейці, а не тільки німці. Думаю, цей фільм буде контраверсійним. Головний герой фільму говорить, що Аушвіц міг і не стати місцем знищення. Це могло бути місце початку звільнення європейських євреїв. Про ці факти не знає жодний історик на світі. Після довгих досліджень в архівах Берліна і Нью-Йорка ми знайшли документи, які свідчать, що згадане Бюро та концепція насправді існували. Польські історики, довідавшись про ці факти, схопилися за голови, бо це щось абсолютно нове. Проблема тільки в тому, що мій головний герой є людиною похилого віку, що чим далі, тим більше хворіє. Я маю встигнути зняти його свідчення.

– В українському інтелектуальному просторі досі ламають списи через спільну з іншими історію. Зокрема з поляками. Чи можливо було б нам якось примиритися?

– Українсько-польська історія – це пересторога для всіх нас, для нашого майбутнього. Проте вона не має нас відчужувати одне від одного. Мене дивує, що українці до останнього часу не цікавилися «Утікачем». Це дивно, бо в тому фільмі фігурує український герой. На тлі складної історії України, коли українці, з одного боку, були вимушені співпрацювати з німцями, а з другого – були жертвами нацизму, ця документальна кінокартина показує людину, яка будучи жертвою, мусила співпрацювати і вірити тим полякам, з якими вона втікала з концтабору. Ситуація була такою, що від довіри одне до одного залежало життя. Відомо ж, як не довіришся іншому, то не втечеш, а як повіриш тому, хто тебе викаже, то загинеш. Тоді багато важила людина сама по собі, її можливості, страхи та мрії. Всі ці люди втікали, бо хотіли далі жити і реалізуватися.

Згадану тему в Україні якось обходять боком. Для поляків Казімеж Пеховський є супергероєм. Нині ми не маємо воювати з іншими, а тільки з власними стереотипами та власним минулим, психологічними страхами.

Квітень, 2011.

20-річчю Незалежності України

В кінокомпанії Film UA Сергій Буковський працює над документальним фільмом, присвяченим 20-річчю Незалежності України і 20-річчю розпаду СРСР, зосередившись на 1989-1991 роках. Вже завершено зйомки в США та Росії. Попереду – Польща. Зйомки в Україні близькі до завершення. Паралельно іде монтаж і робота з архівами.